

<http://www.diva-portal.org>

This is the published version of a paper published in *Idrottsforum.org / Nordic sport science forum*.

Citation for the original published paper (version of record):

Yttergren, L. (2014)

Idrottshistorisk avhandling bryter ny mark: recension av doktorsavhandlingen I ständig strävan efter framgång av Daniel Alsarve.

Idrottsforum.org / Nordic sport science forum, (30 okt)

Access to the published version may require subscription.

N.B. When citing this work, cite the original published paper.

Permanent link to this version:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:gih:diva-3544>

Idrottshistorisk avhandling bryter ny mark

Leif Yttergren

Gymnastik- och idrottshögskolan GIH, Stockholm

Idrottsrörelsen har särskilt under de sista decennierna varit skicklig i att marknadsföra sig som en demokratisk rörelse präglad av öppenhet, där alla får vara med oavsett kön, klass, ålder och etnisk bakgrund. Den framställer sig gärna som en fysisk plantskola i demokrati för alla medborgare, eller som det formuleras i Riksidrottsförbundets skrift *Idrotten vill*:

Föreningsdemokratin innebär att alla medlemmars röst har lika värde. Delaktighet innebär att alla som deltar får vara med och bestämma om och ta ansvar för sin verksamhet. Demokrati och delaktighet ska utövas jämställt och oavsett bakgrund.

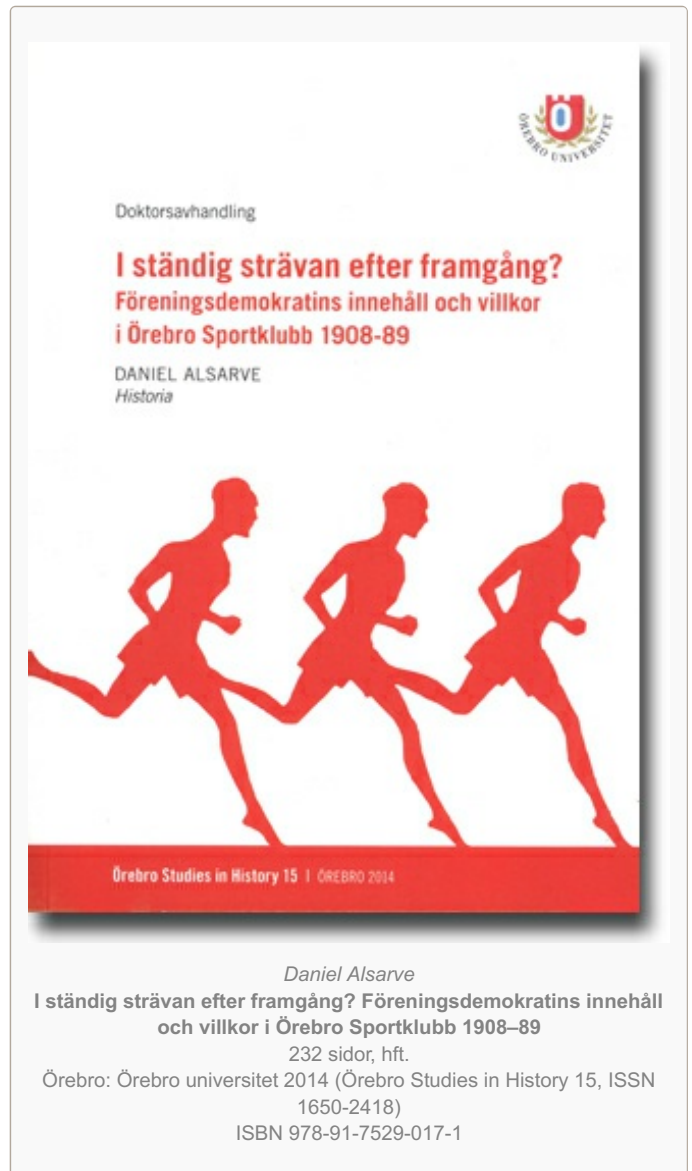
Denna vurm för demokratin har gett idrottsrörelsen "goodwill" hos beslutsfattare, samt fördelar i relation till andra kulturaktiviteter, inte minst ekonomiska, via oerhört generösa stats- och kommunala anslag. Idrottsrörelsens påstådda demokratiförtjusning diskuteras sällan. Hur demokratin faktiskt gestaltas på klubbnivå, den föreningsdemokratiska praktiken, har sällan undersökts på djupet av idrottsforskningen. Denna vita fläck har nu delvis täckts av örebrohistorikern Daniel Alsarve.

Avhandlingens syfte är att undersöka idrottens folkrörelsedemokrati ur ett långt tidsperspektiv, utifrån exemplet Örebro Sportklubb (ÖSK) 1908-1989. Det finns också en övergripande huvudfrågeställning: Hur påverkade föreningens strävan efter sportliga framgångar organisationens demokratiska innehåll?

Avhandlingen är således ingen traditionell föreningshistorik, även om den bär dylika spår, utan går mer på djupet, framför allt teoretiskt med den föreningsdemokratiska praktiken som den röda tråden. Problemområdet är som nämnts nytt och spännande. Alsarve bryter här ny mark på ett förtjänstfullt sätt, som manar till efterföljd.

Problemet är dock att syftet och även huvudfrågan endast delvis täcker vad som faktiskt undersöks i avhandlingen. Jag kan urskilja två syften i avhandlingen, dels det ovan nämnda kring den föreningsdemokratiska praktiken, men även ett syfte av mer klassisk föreningshistorisk karaktär där frågor om medlemsutveckling, social tillhörighet, grenutveckling, ideologi, verksamheten, ledare och tränare undersöks och analyseras i varierande grad. Syftet borde således ha formulerats annorlunda.

avhandlingen är kronologiskt upplagd och består av tre avdelningar. Den första avdelningen utgörs av tre kapitel. Därpå följer tre resultatkapitel varefter avhandlingen avslutas som sig bör med en sammanfattande diskussion. Inledningsvis redogör författaren ur ett kritiskt perspektiv för idrottsrörelsens demokratiska förankring och idrottens folkrörelsetillhörighet. Han kritiserar den idrottshistoriska forskningen för att vara för idrottspositiv och sällan kritisk

visavi idrottsrörelsen och dess anförda folkrörelsetillhörighet. Alsarve sällar sig således till en begränsad RF-kritisk skara forskare i Sverige, vilket ter sig intressant i en tid när allt fler idrottsforskare knyts upp av RF och olika myndigheter via uppdragsforskning.

Det som sticker ut och stör logiken i inledningsavdelningen är kapitel tre. Innehållet spretar och håller inte ihop på ett logiskt sätt. Jag hade gärna sett att vissa delar integrerades i kapitel 2, och andra delar kunde med fördel ha flyttats till resultatkapitlen eller strukits.

Trots den omfattande inledningsdelen saknas helt en redovisning av den idrottsliga kontexten i Örebro; hur idrottslivet sett ut i staden över tid, grenmönster, föreningsstruktur, anläggningar med mera. För de flesta idrottshistoriker är Örebro känt för sin starka gymnastiktradition och paret Sam och Greta Adrian, vilka bland annat Olle Åhs beskrivit i lic. avhandlingen *Örebrogymnastikens idémässiga bidrag till utvecklingen inom svensk gymnastik 1912-1959* (1989). Den varken nämns eller används av Alsarve.

Dessutom refereras på flera ställen till en kommande avhandling, ännu icke utgiven, än mindre tryckt.

Alsarve skriver riktigt bra, det är ett nöje att läsa avhandlingen. Visst finns som i de flesta avhandlingar språkliga tokigheter, men inget som påverkar resultaten eller sammanhanget. Avhandlingen genomsyras av föredömlig pedagogik: Alsarve tar bildligt sett läsaren i handen och leder hen genom textens olika delar. Dessvärre är hantverket inte lika föredömligt. När det gäller noterna är hänvisningar till otryckt material utmärkt. Litteraturhänvisningarna är det dock betydligt sämre ställt med. Många gånger hänvisas enbart till titeln på monografin utan sidhänvisning, vilket är en smula frustrerande om man nu verkligen vill följa författaren i spåren. Dessutom refereras på flera ställen till en kommande avhandling, ännu icke utgiven, än mindre tryckt. Käll- och litteraturförteckningen är en Oxford-variant, men det saknas punkter och komman med mera. Ännu mer störande är att systemet (och/eller Alsarve?) inte klarade av att skriva redaktör eller red. utan konsekvent skrivs ed. eller editor även om svenska antologier! Historiker bör nog fortsättningsvis undvika referenssystem som Endnote.

Jag hade gärna sett att författaren i inledningskapitlen använt de traditionella uppsatsrubrikerna, som till exempel teoretiska utgångspunkter, begrepp, forskningsläge, avgränsningar och bakgrund. Det blir tydligare för läsaren (och kanske även för författaren själv?). En svaghet är också att det inte finns någon samlad begreppsdiskussion. Vissa centrala begrepp används väl lättvindigt och utan precision. Till exempel begagnas ibland idrott, ibland sport, ibland idrottsrörelsen, ibland RF, ibland svensk sportkultur – mer eller mindre synonymt som jag förstår det.

Alsarve är inte heller konsekvent när det gäller att begreppsligt beskriva utvecklingen inom ÖSK över tid. Han använder begreppen sportifiering, marknadsanpassning, ekonomisering, kommersialisering, amatörisering, professionalisering utan närmare förklaring. Även här saknas precision och tydlighet.

ÖSK är verkligen en framgångssaga. Klubben är utan tvivel en av landets mest framgångsrika genom tiderna; både bredd och djup imponerar. Men eftersom det finns cirka 20 000 föreningar i Sverige är det motiverat att förklara mer precist i ett vetenskapligt perspektiv (till exempel avseende generaliserbarhet) varför ÖSK utgör urvalet. Alsarve lyfter endast fram fyra, till allt för stor deloreflekterade, orsaker till varför han valt att studera just ÖSK:

- rikt källmaterial, lång historia, stora sportsliga framgångar,
- sektionsförening,
- engagemanget byggde länge på ideella insatser,
- fotbollens centrala roll i ÖSK.

Kapitel två syftar bland annat till att lyfta fram avhandlingens teoretiska utgångspunkter. Författaren tar avstamp i den amerikanska demokratiforskningsgurun Robert Dahl. Alsarve för fram fyra dimensioner i Dahls demokratibegrepp:

- Den representativa styrmodellen (varje medlem har en röst).
- Kunskapsnivån hos föreningsmedlemmarna.

- Inflytande över föreningens verksamhet.
- Inkludering/delaktighet i föreningen.

Sammantaget avses att när dessa dimensioner praktiseras i en förening är den legitim och demokratisk. Samtidigt konstaterar Alsarve att den perfekta föreningsdemokratin inte finns. I praktiken blir det dahliska demokratibegreppet, som det används av Alsarve, ett svårhanterligt begrepp när det ska operationaliseras. Nästan allt blir demokrati, även om författaren försöker begränsa det genom att lägga fokus på delaktighet och inflytande för medlemmarna. Jag hade gärna sett att Alsarve använt ett mer avgränsat demokratibegrepp. Hans teoretiska val känns dock nytt och fräscht och manar till efterföljd i en reviderad och utvecklad form.

Dahl är inte den enda teoretikern som används i avhandlingen. Alsarve lutar sig även mot statsvetaren Robert Putnam, som bland annat skrivit *Den ensamma bowlaren*. Putnam använder begreppet socialt kapital kopplat till föreningsdemokrati, utifrån begreppen *bonding* (intern föreningsgemenskap) och *bridging* (externt nätverkande utanför föreningen). Putnam används dock inte särskilt frekvent, vare sig i resultat- eller diskussionsdelen.

"I korthet drogs ett streck över Bourdieu och ett streck under demokrati", som det uttrycks i avhandlingens förord.

En tredje teoretiker som författaren använder är idrottsforskningens favoritteoretiker Pierre Bourdieu, även om hans betydelse för avhandlingen uppenbarligen tonades ner rejält i slutet av avhandlingsskrivandet på bekostnad av Dahl: "I korthet drogs ett streck över Bourdieu och ett streck under *demokrati*", som det uttrycks i avhandlingens förord. Detta byte av teoretisk kompassriktning i avhandlingens slutskede genomförs övertygande i inledningsdelen, men är inte lika tydlig och konsekvent i avhandlingens övriga delar. Bourdieus skugga vilar över dessa.

Källorna är de typiska när det gäller föreningsstudier: protokoll, medlemstidningar, stadgar, årsberättelser, ekonomiska rapporter och dylikt. Viss källkritik tillämpas, och det konstateras att konflikter och bråk inom föreningen ofta inte tas med i protokollen, medlemstidningen eller i jubileumsskrifterna. Studien har stark modernhistorisk prägel (slutår 1989), och jag undrar om inte intervjuer med centrala aktörer i ÖSK, journalister, tjänstepersoner, politiker hade kunna ge mer information, särskilt kring känsliga teman som demokratifrågor. En annan källtyp som också kunde ha använts är lokaltidningar. Det är visserligen oerhört tidskrävande att gå igenom dessa, men de kan vara givande i dylika studier.

En svaghet i avhandlingen är forskningsläget. Det ges helt enkelt inte någon samlad bild. Jag noterar till exempel att det finns få artiklar från svenska, nordiska och internationella idrottsvetenskapliga tidskrifter. Alsarve har företrädesvis använt monografier och antologier från en begränsad grupp svenska forskare, vilket gör att det saknas en del central litteratur, både svensk och utländsk. Viss forskning finns med i litteraturlistan, men görs inte full rättvisa och hade kunnat användas mer och bättre för att sätta in resultaten i ett sammanhang.

Periodisering är populärt bland historiker, och så även hos Alsarve. Författaren redogör för flera olika forskares periodiseringar, innan han ansluter sig till handledarna Bill Sunds och Björn Horgbys. I redovisningen saknas dock nordirländaren Alan Bairners periodisering av svensk idrott, som delvis också överensstämmer med Alsarves:

- Etableringsfasen 1908-1923.
- Expansionsfasen 1923-1967.
- Avamatöriseringsfasen 1967-1989.

I resultatdelen om etableringsfasen, kapitel 4, framgår att ÖSK från början följde den typiska föreningsdemokratiska modellen, en medlem, en röst, och styrelsen valdes vid ett årsmöte där också stadgar antogs. Alsarve redovisar den sociala strukturen i ÖSK. Manliga läroverksungdomar dominerade initialt, men man hade inkluderande ambitioner och även arbetare och kvinnor välkomnades. Den sociala bredden och kvinnornas deltagande i ÖSK är intressant och sticker ut i jämförelse med andra samtida föreningar. Den första kvinnan som valdes in i ÖSK var ingen mindre än Greta Adrian, en av svensk idrottsrörelses stora kvinnliga pionjärer. Det fanns även en stark man i ÖSK: Karl T Graflund. Han var ordförande i nästan 40 år. ÖSK påminner härmed om andra klubbar i Sverige. Bland annat Malmö FF och Öster IF dominerades också länge av så kallade starka män. Graflunds roll i ÖSK borde ha lyfts fram mer. Vilken makt hade han, och vilken roll spelade han, det vill säga den

enskilde aktören, i den demokratiska processen i ÖSK?

Alsarve menar att föreningsdemokratien stärktes under perioden bland annat genom tillkomsten av en medlemstidning 1918. Året efter delades ÖSK upp i sektioner med egna demokratiskt valda styrelser. Etableringsfasen var sammanfattningsvis framgångsrik för ÖSK, ur flera synvinklar: föreningsdemokratiska, idrottsliga, ekonomiska.

I kapitel fem redovisas ÖSK:s utveckling under expansionsfasen (1923-1967). Den kännetecknas av en positiv medlemsutveckling, med nya idrotter på programmet, Eyravallens tillkomst, och expansiv verksamhet på flera plan; en storklubb i vardande.

Örebro var ett starkt socialdemokratiskt fäste. Kommunen började på allvar att satsa på idrott för barn och ungdomar från 1950-talet utifrån socialpreventiva argument. Alsarve snuddar endast vid kopplingen mellan staden/kommunen och ÖSK. Vad betydde s-dominansen för ÖSK? Jag tycker mig ana ett visst motstånd, vilket är intressant i jämförelse med andra (s)-städer där socialdemokratien gynnat idrotten, i synnerhet de stora bollsporterna på herrsidan.

Tack vare Eyravallens tillkomst 1923 stärkte ÖSK sin ställning som den ledande klubben i staden – det var ju ÖSK:s egen anläggning. Den fick stor ekonomisk, symbolisk och idrottslig betydelse, och för medlemmarna blev anläggningen den naturliga mötesplatsen. Alsarve visar att ÖSK från 1920-talet och framåt blev en mer marknadsanpassad förening. Resultatet går i linje med några forskares slutsatser, men mot andras som hävdar att marknadsanpassningen skedde på allvar först 1967 med avskaffandet av amatörbestämmelserna i Sverige. 1920-talet framstår hur som helst allt mer som ett omvälvande decennium för idrotten i Sverige och värt ytterligare studier: kvinnoidrottens expansion, nya anläggningar byggs, sportpressen expanderar, radion etableras, införandet av Vasaloppet och Allsvenskan med mera.

Min hypotes är att sektionens starka kvinna, Greta Adrian, valde att satsa allt på örebrogymnastiken och valde bort det mansdominerade ÖSK.

ÖSK var en förening på stark frammarsch under expansionsfasen, men för alla sektioner var det inte frid och fröjd. Tvärtom. Boxningssektionen och den kvinnliga sektionen försvann ur föreningen. Den kvinnliga sektionen lades ner 1933/34 utan att någon förklaring kan hittas i källmaterialet. Min hypotes är att sektionens starka kvinna, Greta Adrian, valde att satsa allt på örebrogymnastiken och valde bort det mansdominerade ÖSK. Alsarve visar också att klubben började fokusera på vissa kärnidrotter, främst fotbollen, vilket exkluderade andra idrotter. Ett bakslag för föreningsdemokratien var nedläggningen av medlemstidningen 1932.

Syftet i kapitel sex är att studera hur föreningsdemokratien påverkades och förändrades av den ganska dramatiska marknadsanpassning och avamatörisering som skedde. Här läggs nästan all fokus på fotbollen i ÖSK och det breda perspektivet reduceras. Kapitlet inleds med en beskrivning av samhällsomvandlingen under perioden 1970-1989 och de ekonomiska kriser som bland annat slog hårt mot Örebros industrisektor på 1970-talet och som minskade kommunens förmåga att leverera välfärd. Här skapades, enligt Alsarve, ett utrymme för marknaden att flytta fram sina positioner i olika samhällssektorer, och han visar tydligt att så också skedde i ÖSK.

Marknadsanpassningen i ÖSK ledde till

1. att ökade krav på ekonomisk effektivitet ställdes i föreningen, vilket drabbade kvinnoidrotten men även sektioner som inte levererade sportsligt, till exempel ishockeyn. Dessa kastades ut ur verksamheten.
2. att ett nytt språkbruk och nya tjänster med "rötter" i näringslivet introducerades, bland annat anställdes en "VD" och en "marknadsförare".
3. att föreningen splittrades upp. ÖSK var länge en klassisk flersektionsförening, men den delades nu upp i fristående föreningar.
4. att fotbollens hegemoni stärktes.
5. att kopplingen mellan samhällseliten i Örebro och elitfotbollen blev starkare: fotbollen blev en arena för manligt nätverkande.

Mest intressant i detta kapitel är att Alsarve visar, och möjligen skulle utvecklat ännu mera, att utvecklingen inom

ÖSK inte var entydig i riktning mot en fördjupad marknadsanpassning och professionalisering. Utvecklingen i klubben tog två helt olika riktningar. Dels skedde en marknadsanpassning av elitfotbollen, dels inträffade en fördjupad demokratisering av ungdomsfotbollen, vilken expanderade kraftigt under denna tid. År 1987 hade ungdomssektionen cirka 3 000 medlemmar; en dryg fördubbling från 1975. Alsarve kopplar inte expansionen, "barnifieringen" i ÖSK på 1970- och 1980-talet, till den av forskningen ofta underskattade "Idrott åt alla"-utredningen (1970). Denna gav idrottsföreningarna de ekonomiska musklerna (lokalt aktivitetsstöd med mera) till att bygga upp en nästan gränslös barnverksamhet under ledning av särskilt anställda idrottskonsulenter. "Idrott åt alla"-utredningen leddes dessutom av örebrosonen Henry Allard, mångårig riksdagsman för socialdemokraterna och ordförande i Riksidrottsstyrelsen med mera. Han satt även i stadsfullmäktige i Örebro under en lång period. Vidare kan man fundera över vad 68-rörelsen och den vänstervåg som satte sin prägel på samhället under 1970-talet betydde för barnifieringen och för föreningsdemokratin, inte bara för ÖSK utan för hela idrottsrörelsen. Det blir därför en smula förenklat när Alsarve konstaterar att ÖSK gått från ett starkt föreningsdemokratiskt ideal till en ekonomiskt orienterad affärsrörelse (invid avhandlingens slutår 1989). Processen var inte så enkelriktad.

I det omfattande avslutningskapitlet sammanfattas som sig bör de viktigaste resultaten, men författaren tar även utsvängarna och diskuterar på ett uppfriskande och modigt sätt. Fem huvudresultat lyfts fram:

1. Idrottens marknadsanpassning har en lång historia i svensk idrott. Han riktar därmed kritik mot forskning som lägger stor vikt vid att denna startade efter 1967 då amatörbestämmelserna avskaffades.
2. Kommersialiseringens och professionaliseringens påverkan var stark. Föreningsdemokratin påverkades negativt på så sätt att medlemmarnas inflytande minskade samtidigt som den verkställande direktörens makt ökade.
3. Samhällskontextens och slumpens betydelse för föreningslivets förutsättningar var avgörande. Att hänvisa till slumpen som förklaring hör inte vad jag vet till vanligheterna i en historisk avhandling...
4. Föreningsdemokratin (den representativa modellen) möjliggjorde den manliga dominansen på ordförandeposten i ÖSK.
5. Tävlingsidrotten hade en tydlig inre dynamik. ÖSK-medlemmarnas och klubbens ÖSK till synes eviga ambitioner att vilja bli bättre, att hela tiden förbättra sig, kopplas av Alsarve till Bourdieus illusiobegrepp.

Avslutningsvis ska framhållas att det var ett stort nöje att läsa Alsarves avhandling. Förtjänsterna överväger klart svagheterna. En undersökning och problematisering kring föreningsdemokrati var för mig något nytt och spännande, och här bryter Alsarve som nämnts ny mark. Avhandlingens centrala problematik ligger också i tiden. Idrottsforskare har allt mer börjat intressera sig för idrott och föreningsdemokrati. Och här kommer avhandlingen att fylla en viktig funktion; ett pionjärverk som kommande forskning måste förhålla sig till.